

Dr Bożena Dusza

Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0003-1294-8977

Dyscyplina w klasie w codzienności szkolnej nauczycieli. Raport z badań

Discipline in classrooms as a part of everyday school life of teachers. A research report

Streszczenie

Problematyka dyscypliny w klasie jest istotnym elementem codzienności szkolnej. Dotyczy ona w równym stopniu nauczycieli, jak i uczniów i jest ważnym czynnikiem wpływającym nie tylko na efektywność kształcenia, ale też na atmosferę w klasie szkolnej.

W artykule przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych w grupie 529 nauczycieli ze szkół podstawowych z województwa podkarpackiego. W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. Wyniki badań wykazały, że problemy z dyscypliną w klasie są zjawiskiem powszechnym. Badani nauczyciele deklarują, że radzą sobie z nimi dobrze, przy użyciu różnorodnych metod i przy wsparciu innych nauczycieli, dyrekcji i rodziców. Poruszono też problem metod dyscyplinowania uczniów oraz przyczyn problemów z dyscypliną, identyfikowanych przez nauczycieli.

Słowa kluczowe: dyscyplina w klasie, nauczyciel, szkoła.

Abstract

The problem of discipline in classrooms is a substantial element of everyday school life. It affects in equal ways both teachers and students and is an important factor affecting not only the effectiveness of teaching, but also the atmosphere in a classroom.

The article shows the results of a research conducted among 529 elementary school teachers from podkarpackie voivodship. A diagnostic poll and a questionnaire were used as a method of research.

The results have shown, that problems with discipline in schools are a common occurrence. Questioned teachers declared, that they handle them well using various methods, and with the help of fellow teachers, management and parents. Methods of discipline were also addressed as well as the causes of discipline issues as identified by the teachers.

Keywords: discipline, teacher, school.

Wprowadzenie

Kierowanie klasą i dyscyplina stanowią istotny czynnik skutecznego nauczania. Są też nieodłącznym atrybutem codzienności szkolnej nauczyciela. Zakorzenie

w codzienności sprawia, że pewne działania wydają się oczywiste, bo „zawsze tak było”, a co za tym idzie niepoddawane refleksji¹. Nie bez znaczenia są tu nawykowe sposoby działania i myślenia często mające swoje źródło w nauczycielskich indywidualnych teoriach pedagogicznych². Nawyki sprawiają, że jeżeli pewne sposoby radzenia sobie np. z dyscypliną w klasie, okażą się skuteczne, wówczas, są powtarzane, często bezrefleksyjnie. Nauczyciel stwierdziwszy, że dana strategia przynosi sukces, oczekuje takiego samego efektu za każdym razem³. Sprawia to, że działania się usztywniają, pojawia się niechęć do wypróbowywania nowych metod o nieznaną skuteczność.

W *Stosowanej psychologii wychowawczej* Myron Dembo definiuje dyscyplinę w klasie jako „stopień, w jakim uczniowie zachowują się odpowiednio, są zaangażowani, w to co dzieje się w klasie i wykazują nastawienie zadaniowe”⁴. W odróżnieniu od kierowania klasą, w takim rozumieniu dyscypliny akcent położony jest na zachowania ucznia, na jego zaangażowanie, skupienie na pracy na lekcji.

Pojęcie dyscypliny w klasie jest terminem niejednoznacznym, definiowanym w różny sposób chociażby ze względu na paradygmat na jakim się opiera, jak rozumiana jest rola nauczyciela i stopień jego interwencji w aktywność uczniów. Zdaniem Raymonda Nakamury „celem dyscypliny jest wyrobienie w uczniach wewnętrznego systemu kierowania, który w efekcie pomoże im działać odpowiedzialnie”⁵. Takie ujęcie sprawia, że dyscyplina w klasie staje się istotnym elementem procesu wychowania w szkole, jest elementem jej codzienności, która dotyczy wszystkich nauczycieli i wszystkich uczniów.

We wstępie do książki Clifforda Edwardsa możemy przeczytać bardzo mocne słowa: „brak dyscypliny to, obok nadużywania narkotyków najczęstsze i najgroźniejsze zjawisko z jakim przychodzi mierzyć się pedagogom w ich codziennej pracy”⁶.

Nauczyciele rzadko poddają refleksji własne strategie radzenia sobie z dyscypliną w klasie. Ich analizy koncentrują się na efektywności owych działań, coś jest skuteczne lub nie, tymczasem ważna jest też własna filozofia nauczyciela, która często stanowi przyczynę takich, a nie innych zabiegów dyscyplinujących ucznia. M. Dembo⁷ zauważa, że dobrze kierowane klasy dostarczają uczniom większe

¹ A. Korzeniecka-Bondar, *Codzienny czas w szkole. Fenomenologiczne studium doświadczeń nauczycieli*, Kraków 2018, s. 61.

² Por. S. Dylak, *Nauczycielskie ideologie pedagogiczne, a kształcenie nauczycieli* [w:] *Pedagogika w pokoju nauczycielskim*, red. K. Kruszewski, Warszawa 2000.; B. Dusza, *Indywidualne teorie nauczycieli jako element kultury szkoły*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, nr 2(24), s. 248–253. DOI: 10.15584/eti.2018.2.34; K. Polak, *Indywidualne teorie nauczycieli*, Kraków 1999.

³ D. Tuohy, *Dusza szkoły, o tym co sprzyja zmianie i rozwojowi*, Warszawa 2002, s. 52.

⁴ M.H. Dembo, *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997, s. 252.

⁵ R.M. Nakamura, *Zdrowe kierowanie klasą. Motywacja, komunikacja, dyscyplina*, Warszawa 2011, s. 338.

⁶ C.H. Edwards, *Dyscyplina i kierowanie klasą*, Warszawa 2006, s. 15.

⁷ M. Dembo, *Stosowana.....*, dz. cyt., s. 252.

możliwości uczenia się, ale nie mogą one być autokratyczne i ostre. Tymczasem badania prowadzone przez Monikę Zielińską-Czopek⁸ dowodzą, że nauczyciele pomimo deklaracji o demokratycznym sposobie kierowania klasą, w rzeczywistości kierują nią w sposób autokratyczny. Nie bez znaczenia są tu nawykowe sposoby działania i myślenia często zakorzenione w nauczycielskich indywidualnych teoriach pedagogicznych. Nawyki te sprawiają, że strategie radzenia sobie np. z dyscypliną, jeżeli okażą się skuteczne są powtarzane, często bezrefleksyjnie. Tymczasem refleksja ta jest niezbędna, bo skoro dyscyplina w klasie, jak pisano wyżej jest istotnym elementem procesu wychowania, to efektem jej uzyskiwania nie może być np. stwarzanie sytuacji zagrożenia, poczucie braku poszanowania godności dziecka. Bez względu na to, jak bardzo skuteczne są to metody. Przykładem podobnych praktyk jest stosowanie przez nauczycieli chociażby odpowiedzialności zbiorowej w klasie, w postaci karnych kartkówek⁹.

Problematyka i metoda badań

Problem główny podjętych badań¹⁰ brzmi: Jakie są doświadczenia nauczycieli szkół podstawowych w zakresie utrzymywania dyscypliny w klasie? Wyłoniono też kilka problemów szczegółowych:

1. Czym jest zdaniem nauczycieli łamanie dyscypliny w klasie?
2. Kto zdaniem nauczycieli jest odpowiedzialny za problemy z dyscypliną w klasie?
3. Jakie metody stosują nauczyciele?
4. Jak oceniają swoją skuteczność w zakresie utrzymania dyscypliny w klasie?
5. Jakie są zdaniem nauczycieli przyczyny problemów z dyscypliną?
6. Jakie są doświadczenia nauczycieli w zakresie otrzymywania pomocy w przypadku problemów z dyscypliną w klasie?
  - 6.1. Na czyją pomoc mogą liczyć?
  - 6.2. Czy zwracają się o pomoc?
  - 6.3. Jak wygląda współpraca szkoły z rodzicami w tym zakresie?
7. Jakie są doświadczenia nauczycieli dotyczące dyscypliny w szkole i radzenia sobie z niewłaściwymi zachowaniami ucznia?

W badaniu metodą sondażu diagnostycznego wykorzystano technikę ankiety własnej konstrukcji, skierowaną do nauczycieli. Pytania miały charakter zamknięty, otwarty i półotwarty.

---

⁸ M. Zielińska-Czopek, *Autokraci czy demokraci? Nauczycielskie kierowanie pracą klasy szkolnej*, Rzeszów 2021, s. 162.

⁹ Jedna z metod wymieniona przez badanych nauczycieli.

¹⁰ Badania zrealizowane w ramach prowadzonego przez autorkę seminarium magisterskiego w roku akademickim 2019/2020.

Charakterystyka próby

Badania, których fragment zostanie przedstawiony poniżej, przeprowadzono w 2020 r. wśród nauczycieli szkół podstawowych z województwa podkarpackiego. W badaniu wzięło udział 529 nauczycieli, w zdecydowanej większości były to kobiety (88%).

52% (274 osoby) badanych pracuje z klasami starszymi (IV–VIII), pozostali (255 osób – 48%) w klasach I–III.

W przypadku stażu pracy grupa dzieli się na cztery podobnie liczne kategorie:

- staż pracy do 5 lat – 131 osób (28%),
- 6–15 lat – 160 osób (29%),
- 16–25 lat – 114 osób (21%),
- Powyżej 25 lat – 124 osoby (22%).

Wyniki badań

Badani nauczyciele przyznają, że z sytuacjami łamania dyscypliny przez uczniów spotykają się często (52%) i bardzo często (12%). W takich sytuacjach w większości reagują natychmiast, nie dopuszczając do eskalacji zachowań niepożądanych. Tylko co trzeci badany przyznaje, że jest skłonny ignorować takie zachowania, dając tym samym uczniowi szansę na samodzielne zapanowanie nad swoim zachowaniem.

Co to znaczy złamać dyscyplinę w klasie?

Pytanie o zachowania łamiące dyscyplinę miało charakter otwarty. Wypowiedzi badanych nauczycieli można pogrupować w kilku kategoriach. Zdaniem badanych zachowania łamiące dyscyplinę w klasie to:

1. Przeszkadzanie, hałasowanie, wygłupy na lekcji – 344 wskazania.
2. Łamanie zasad obowiązujących na lekcji, czyli np. odpowiadanie bez udzielenia głosu, chodzenie po sali, jedzenie na lekcji, używanie telefonów komórkowych – 267 wskazań.
3. Niewłaściwe zachowania w stosunku do nauczyciela, świadczące o braku szacunku, lekceważeniu, brak reakcji na upomnienia – 224 wskazania.
4. Ogólny chaos na lekcji, który uniemożliwia jej prowadzenie – 169 wskazań. Niektórzy z badanych nauczycieli przyznają, że wynika to z braku panowania nad grupą lub braku umiejętności nauczyciela (17 wskazań).
5. 104 wskazania dotyczą stosunku do innych uczniów jak dokuczanie czy przeszkadzanie innym.

6. Tylko 27 badanych za łamanie dyscypliny uważa brak skupienia u ucznia na lekcji.

Podane wyżej przykłady łamania dyscypliny w klasie wskazują na tradycyjne rozumienie tego zjawiska. Tylko w ostatniej wymienionej kategorii nieliczni nauczyciele skłonni byli zwrócić uwagę na brak „nastawienia zadaniowego”, o jakim pisze M. Dembo¹¹ w swojej definicji. Podobne wyniki badań uzyskała E. Lemańska-Lewandowska¹², wskazując na rozmowy podczas lekcji, przeszkadzanie innym i problemy z koncentracją uwagi.

Metody dyscyplinowania uczniów

Kolejny problem badawczy w niniejszych badaniach dotyczył metod, jakie są przez nauczycieli najczęściej wykorzystywane w dyscyplinowaniu uczniów. Poniżej wymieniono je rozpoczynając od najbardziej popularnych.

- sygnał wzrokowy/mowa ciała – 339 wskazań,
- indywidualne upomnienie ucznia – 252 wskazania,
- chwila ciszy – 208 wskazań,
- zmiana natężenia głosu – 205 wskazań,
- podejście do ławki ucznia – 156 wskazań,
- ostrzeżenie przed możliwą karą – 148 wskazań,
- przesadzenie ucznia – 92 wskazania,
- odpytanie, polecenie wykonania dodatkowego zadania – 37 wskazań,
- dotknięcie ucznia – 24 wskazania.

Otwarte pytanie dotyczyło metod, które badani uznają za szczególnie skuteczne. Otrzymano bardzo różnorodne wypowiedzi. Najczęściej za skuteczną metodę, która w dodatku nie zaburza porządku lekcji, jest – zdaniem badanych – sygnał wzrokowy, czy też podejście do ławki ucznia. Ponadto działają indywidualne upomnienia, kierowane personalnie do ucznia. Skuteczne jest również zastosowanie ciszy. Nauczyciele wymieniali też ostrzeżenie przed karą, czy przesadzenie ucznia.

Na uwagę zasługują też metody, wymieniane szczególnie wśród nauczycieli klas młodszych, wykorzystujące gry i zabawy śródlekcyjne, np.: „zabawa w agenta: losuję jedną osobę, która zostaje agentem i do końca zajęć nie ujawniam, kto nim jest. Każdy może być agentem, jeśli agent jest grzeczny, mówię, kto jest agentem i daję punkty wszystkim dzieciom, jeśli nie jest grzeczny, mówię, że agent zawiódł, ale nie mówię, kto nim był. Jeśli dzieci uzbierają ustaloną liczbę

¹¹ M. Dembo, *Stosowana.....*, dz. cyt., s. 252.

¹² E. Lemańska-Lewandowska, *Nauczyciele, a dyscyplina w klasie szkolnej. Przekonania – strategie – kierunki zmian*, Bydgoszcz 2013, s. 81.

punktów, mogą mieć nagrodę, np. dzień z planszówkami”. Inna zabawa to np. „uczeń staje się doradcą klasy i służy pomocą w trudnej sytuacji, to powoduje, że uczeń musi być czujny i zaangażować się w lekcję, bo nigdy nie wie, kto wywoła hasło »pomoc koleżeńska«”. Nauczyciele wymieniali też „rymowane wierszyki wyciszające”, „kto mnie słyszy, kłaśnie raz!” „rymowana gimnastyka i szybko wracamy do obowiązków”, „wierszyk z pokazywaniem”, „próba zaangażowania ucznia lub grupy uczniów do wykonania specjalnego zadania”, „gra w dobre zachowania (Good Behaviour Game)”. Nauczyciele stosują również wzmocnienia pozytywne: „daję pozytywne uwagi grzecznym dzieciom”, „szukanie i zwrócenie uwagi na dobre strony ucznia”, „rozmowa zawierająca pochwałę za jakiś drobiazg – miłe słowa powodują wyciszenie i przemyślenie, że bardziej opłacalne jest robić coś dobrego niż złego”, „uczniowie posiadają zeszyt zachowań i naklejki z uśmiechniętymi i smutnymi buźkami; uśmiechnięte mówią, że więcej w ciągu dnia było pozytywnych zachowań niż mniej i na odwrót; na koniec miesiąca otrzymywane są nagrody, dla niektórych są to dodatkowe oceny, dla innych nagrody rzeczowe – dyplom + szkolny drobiazg (nagroda zależy od dziecka)”. „Dzieci mają specjalną tablicę z kieszeniami, do których wrzucają czarne (złe) i czerwone (dobre) guziki; pod koniec miesiąca robimy podsumowanie i wybieramy Wzorowego Ucznia Miesiąca; zostaje nimi troje dzieci z największą liczbą guzików czerwonych”¹³.

Ponadto badanych skonfrontowano z pewnymi tezami dotyczącymi ich przekonań, indywidualnych teorii pedagogicznych, na temat utrzymania dyscypliny w klasie. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 1.

Okazuje się, że badania nauczyciele mają bardzo wysoką samoocенę, jeżeli chodzi o umiejętności utrzymania dyscypliny w klasie. Pomimo tego znaczna większość (75%) zdecydowanie lub raczej zgadza się ze stwierdzeniem, że środków do dyscyplinowania uczniów nauczyciel ma zbyt mało. Wynika to zapewne z tego, że 40% badanych przyznaje, że czasem uczniowie tak się zachowują, iż ankieterzy czują się bezradni.

W zdecydowanej większości nauczyciele nie zgadzają się, by konieczne było zaprezentowanie się jako osoba surowa czy groźna. Pamiętając o tym, że są to deklaracje, które, jak wykazują przywoływane badania M. Zielińskiej-Czopek¹⁴, nie zawsze mają odzwierciedlenie w rzeczywistości, może należałoby zaniepokoić się wynikiem, że 16% badanych zgadza się z takim stwierdzeniem. Podobnie co trzeci badany zgadza się z tezą, że są uczniowie, wobec których działają jedynie ostre słowa nauczyciela lub krzyk. Przypuszczalnie ta sama grupa badanych nauczycieli (29%) zgadza się ze stwierdzeniem, że gwarancją porządku w szkole jest to by uczeń choć trochę bał się nauczyciela.

¹³ Wszystkie cytaty pochodzą z ankiet.

¹⁴ M. Zielińska-Czopek, *Autokraci...*, dz. cyt., s. 157.

Tabela 1. Stosunek badanych do tez dotyczących utrzymania dyscypliny w klasie

Lp.	Treść stwierdzenia	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Raczej nie		Zdecydowanie nie	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1	Bardzo dobrze radzę sobie z utrzymaniem dyscypliny w klasie	150	28,3	339	64	38	7,1	2	0,3
2	Nauczyciel powinien mieć więcej środków do dyscyplinowania uczniów	206	39	190	36	120	22,6	13	2,4
3	Jedyną metodą na skuteczne zapanowanie nad klasą jest zaprezentowanie się jako osoby surowej i groźnej	19	3,5	68	12,8	199	37,6	243	46
4	Są uczniowie, w stosunku do których działają jedynie ostre słowa nauczyciela lub krzyk	35	7	142	27	208	39	144	27
5	Czasem uczniowie tak się zachowują, że czuję się bezradny(a)	102	19	114	21,5	246	46	67	13
6	Nagrody są skuteczniejsze niż kary	201	38	204	37	88	16	36	7
7	Aby w szkole panował porządek, uczeń powinien choć trochę bać się nauczyciela	37	7	119	22	154	29	219	41
8	W utrzymaniu dyscypliny w klasie kary sprawdzają się lepiej niż nagrody	22	4	72	14	207	39	228	43

Źródło: wyniki badań własnych.

Czy i kto wspiera nauczycieli?

Krzysztof Konarzewski¹⁵ wskazuje na psychologiczną trudność roli nauczyciela. Jednym z jej przejawów jest to, że nauczyciel jest w klasie sam. Sam musi podejmować decyzje, nierzadko w sytuacjach trudnych, stresujących, do których bez wątpienia zaliczyć można problemy z dyscypliną w klasie. Dlatego też bardzo ważne jest wsparcie, jakie dać mogą nauczycielowi inni nauczyciele, dyrekcja czy rodzice uczniów. Stąd też poproszono badanych o odniesienie się do kilku tez dotyczących owego wsparcia. Wyniki przedstawiono w tabeli 2.

¹⁵ K. Konarzewski, *Sztuka nauczania. Szkoła*, Warszawa 2012, s. 152.

Tabela 2. Stosunek badanych do tez, dotyczących otrzymywania wsparcia

Lp.	Treść stwierdzenia	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Raczej nie		Zdecydowanie nie	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1	Kiedy mam problem z utrzymaniem dyscypliny w klasie mogę liczyć na pomoc grona pedagogicznego mojej szkoły	178	33,6	219	41,3	112	21	20	3,7
2	Kiedy mam problem z utrzymaniem dyscypliny w klasie mogę liczyć na pomoc dyirekcji mojej szkoły	148	30	242	46	82	15	57	11
3	Kiedy mam problem z utrzymaniem dyscypliny, mogę liczyć na pomoc rodziców ucznia	123	40	283	53	102	19	21	3,9
4	Kiedy występują problemy z dyscypliną w klasie muszę poradzić sobie sam(a)	185	35	168	32	147	28	29	5

Źródło: wyniki badań własnych.

Przedstawione wyżej wyniki badań są bardzo optymistyczne, okazuje się, że większość badanych nauczycieli ma przekonanie, iż może liczyć na wsparcie ze strony innych nauczycieli, dyrekcji czy rodziców uczniów. Jednakże nie można równocześnie lekceważyć deklaracji ¼ badanych o braku wsparcia ze strony wymienionych grup. Pomimo tego poczucia, że badani mogą liczyć na innych, aż 67% z nich przyznaje, iż kiedy taki problem się pojawia, *de facto* zdani są sami na siebie.

Przyczyny problemów z dyscypliną

Pytanie dotyczące przyczyn problemów z dyscypliną w klasie, w opinii badanych nauczycieli, miało charakter otwarty. Kategoryzacja wypowiedzi nauczycieli pozwoliła na wyłonienie kilku kategorii przyczyn.

1. Przyczyny tkwiące w nauczycielu. Związane z nudą na lekcji, niedociągnięciami w jej prowadzeniu, nieodpowiednim podejściu do ucznia nadpobudliwego, o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ponadto badani wspominają o szeregu braków: pewności siebie, konsekwencji, autorytetu, doświadczenia, sprawiedliwości. Wspominają też o zbytnej uległości, lub przeciwnie, surowości nauczyciela – 389 wypowiedzi.
2. Problemy rodzinne dziecka, związane też z niechęcią rodziców, brakiem zasad w domu rodzinnym, brakiem zainteresowania rodziców dzieckiem jako uczniem – 316 wypowiedzi

3. Różnorodne problemy uczniów, związane z: nieumiejętnością koncentracji uwagi, chęcią zwrócenia na siebie uwagi, problemami emocjonalnymi, brakiem zainteresowań czy ostatecznie wiekiem dorastania – 84 wypowiedzi.
4. Organizacja nauczania: brak zasad, zbyt liczne klasy – 79 wypowiedzi.
5. Zanurzenie uczniów w świat mediów – tylko 4 wskazania.

Podsumowując powyższe, badani nauczyciele okazali się wyjątkowo samokrytyczni. Najwięcej wskazań pojawiło się w kategorii „nauczyciel”. Zaskakujące jest też to, że nauczyciele nie upatrują w mediach źródeł problemów dzieci z utrzymaniem dyscypliny w klasie.

W odniesieniu do tej kwestii poproszono również badanych o ustosunkowanie się do pewnych stwierdzeń. Wyniki przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Stosunek badanych do tez, dotyczących przyczyn problemów z dyscypliną

Lp.	Treść stwierdzenia	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Raczej nie		Zdecydowanie nie	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1	Problemy z dyscypliną wynikają z tego, że uczniowie mają więcej praw od nauczycieli.	146	27,5	129	24,3	176	33	78	15
2	Nauczyciele z krótkim stażem pracy częściej mają problemy z dyscypliną w klasie.	113	21	221	42	145	27	50	9,4
3	To czy w klasie jest dyscyplina zależy głównie od nauczyciela.	252	48	187	35,3	69	13	21	4
4	To czy w klasie jest dyscyplina zależy głównie od tego, jacy są uczniowie.	135	25	202	38	143	27	49	9

Źródło: wyniki badań własnych.

Analiza danych z tabeli 3. pozwala na wysnucie kilku wniosków. Wśród przyczyn problemów z dyscypliną ponownie pojawia się rola nauczyciela. Badani są niemalże zgodni (ponad 80%), że to głównie nauczyciel jest odpowiedzialny za dyscyplinę w klasie. Równocześnie przyznają, że nie bez znaczenia jest to, jacy są uczniowie (63% badanych).

Niebagatelne znaczenie dla utrzymania dyscypliny w klasie, zdaniem badanych, ma doświadczenie nauczyciela. Ponad 60% z nich zgadza się lub raczej zgadza ze stwierdzeniem, że „nauczyciele z krótkim stażem pracy częściej mają problemy z dyscypliną w klasie”.

Nauczyciele, których badano, w nieznacznej większości (51,8%) zgadzają się też z tezą, że problemy z dyscypliną wynikają z tego, że uczniowie mają więcej praw od nauczycieli. To wyraz bezradności pedagogów, którym brak narzędzi do tego, by dyscyplinować szczególnie trudnych uczniów.

Zakończenie

Jak wynika z przeprowadzonych badań, problemy z dyscypliną w klasie są elementem szkolnej codzienności nauczycieli. Optymistycznym wydźwiękiem tych badań jest fakt, że te problemy w większości nie dezorganizują zupełnie pracy nauczycieli, którzy radzą sobie z nimi. Mają poczucie wsparcia od innych podmiotów w szkole, czyli dyrekcji, grona pedagogicznego i rodziców. Mimo to, pojawiają się opinie, że brak im narzędzi do radzenia sobie ze szczególnie trudnymi sytuacjami. Stąd zapewne próby rozwiązywania problemów przy pomocy gróźb czy krzyku. Deklarują, że zdecydowanie skuteczniejsze w kierowaniu klasą są nagrody niż kary.

Dyscyplina w klasie i sposoby jej zapewniania są elementem swoistej kultury szkoły. D. Tuohy¹⁶ wskazuje na dwa wytwory owej kultury. Są to stosunek nauczyciel – uczeń na lekcji i system dyscyplinarny. To jak postrzega się rolę szkoły, co ma ona dać swoim uczniom, determinuje podejście nauczyciela do nich oraz to, czego i w jaki sposób uczniowie się uczą, a w dalszej konsekwencji sposoby ich dyscyplinowania. D. Tuohy¹⁷ wskazuje na dwie odmienne orientacje: aktywną i bierną. W przypadku orientacji biernej uczeń ma podporządkować się, przyjąć zastane fakty społeczne, historyczne i przyrodnicze. Stosunki w szkole również jasno wyznaczają rolę ucznia i nauczyciela, a zasady dyscypliny skłaniają do konformizmu. W orientacji aktywnej zależność ucznia od nauczyciela jest mniejsza. Nacisk położony jest na działanie, aktywne konstruowanie wiedzy uczniów. Tym samym oddaje im się odpowiedzialność za własne uczenie się, pozwala na krytyczne myślenie. To uczeń poprzez swoją aktywność ma nastawienie zadaniowe, poddaje się samodyscyplinie. Oczywiście żadna z tych orientacji nie ma szansy zaistnienia w praktyce szkolnej w czystej postaci. Obie, jak zauważa D. Tuohy, „mieszą się pod jednym szkolnym dachem”¹⁸. Z badań, które przedstawiono, wynika jednak przewaga orientacji biernej, świadczy o tym fakt, że nauczyciele sami siebie obarczają odpowiedzialnością za utrzymanie dyscypliny, którą uczeń nie współtworzy, a raczej się jej podporządkowuje.

Bibliografia

- Dembo M.H., *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997.
- Dusza B., *Indywidualne teorie nauczycieli jako element kultury szkoły*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, nr 2(24). DOI: 10.15584/eti.2018.2.34.
- Dylak S., *Nauczycielskie ideologie pedagogiczne, a kształcenie nauczycieli [w:] Pedagogika w pokoju nauczycielskim*, red. K. Kruszewski, Warszawa 2000.

¹⁶ D. Tuohy, *Dusza...*, dz. cyt., s. 29 i n.

¹⁷ Tamże, s. 30.

¹⁸ Tamże, s. 30.

-
- Edwards C.H., *Dyscyplina i kierowanie klasą*, Warszawa 2006.
- Konarzewski K., *Sztuka nauczania. Szkoła*, Warszawa 2012.
- Korzeniecka-Bondar A., *Codzienny czas w szkole. Fenomenologiczne studium doświadczeń nauczycieli*, Kraków 2018.
- Lemańska-Lewandowska E., *Nauczyciele, a dyscyplina w klasie szkolnej. Przekonania – strategie – kierunki zmian*, Bydgoszcz 2013.
- Nakamura R.M., *Zdrowe kierowanie klasą. Motywacja, komunikacja, dyscyplina*, Warszawa 2011.
- Polak K., *Indywidualne teorie nauczycieli*, Kraków 1999.
- Tuohy D., *Dusza szkoły, o tym co sprzyja zmianie i rozwojowi*, Warszawa 2002.
- Zielińska-Czopek M., *Autokraci czy demokraci? Nauczycielskie kierowanie pracą klasy szkolnej*, Rzeszów 2021.